

ความทรงจำทางสังคมและการสร้างภาพตัวแทนความศักดิ์สิทธิ์
ในประเพณีบุญผะเหวดของชาวชุมชนวัดช้างเผือก ตำบลพานพร้าว
อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย*

SOCIAL MEMORY AND THE REPRESENTATION OF HOLINESS IN THE
TRADITION OF BUN PHAWET OF THE PEOPLE OF THE COMMUNITY
AT WAT CHANG PHUEAK, PHAN PRAO SUB - DISTRICT,
SI CHIANG MAI DISTRICT NONG KHAI PROVINCE

กอบชัย รัฐอุบล

Kobchai Ratubon

ปฐม หงษ์สุวรรณ

Pathom Hongsuwan

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Maharakham University, Thailand

E-mail: parakron@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความทรงจำทางสังคมกับการสร้างภาพตัวแทนของพระเวสสันดรและช้างป่าจันทนาเคนทร์ในประเพณีบุญผะเหวดของชาวชุมชนวัดช้างเผือก ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย โดยใช้แนวคิดความทรงจำทางสังคม (Social Memory) และแนวคิดภาพตัวแทน (Representation) ในการวิเคราะห์ข้อมูล มีการนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นแรก คือ ความทรงจำทางสังคมจากประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่บอกเล่าสืบต่อกันมาของคนในชุมชนและความทรงจำทางสังคมจากหนังสือประวัติวัดช้างเผือก จัดพิมพ์โดยกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ประเด็นที่ 2 ความทรงจำทางสังคมในรูปแบบอนุสรณ์สถาน คือ เจดีย์ช้างเผือก ซึ่งพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 ได้มีพระบรมราชโองการให้สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ให้แก่ช้างเผือกคู่บารมีของพระองค์ และเป็นหมุดหมายในการสร้างบ้านแปงเมืองของชาวอำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ส่วนประเด็นที่สาม ชาวชุมชนวัดช้างเผือกมีการสร้างภาพตัวแทนความศักดิ์สิทธิ์ผ่านพิธีกรรมบุญผะเหวด โดยมีกระบวนการสร้างให้พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 ให้เป็นบุคคลศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นภาพตัวแทนของพระเวสสันดรและ

* Received 26 January 2021; Revised 21 October 2021; Accepted 27 October 2021

ในพิธีกรรมบวงสรวงเจ้าปู่ช้างเผือกแสดงให้เห็นถึงกระบวนการสร้างช้างเผือกเชือกนี้ให้เป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นภาพตัวแทนของช้างปัจจัยนาเคนทร์ การศึกษาในครั้งนี้ทำให้เห็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่นำเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาประสานเข้ากับบุญผะเหวดที่เป็นฮีตคองในวัฒนธรรมลาวล้านช้าง ทำให้เกิดประเพณีที่มีเอกลักษณ์และมีการผลิตซ้ำในทุก ๆ ปี เพื่อย้ำเตือนความทรงจำทางสังคมของคนในชุมชนวัดช้างเผือก

คำสำคัญ: ความทรงจำทางสังคม, ภาพตัวแทนความศักดิ์สิทธิ์, บุญผะเหวด, วัดช้างเผือก

Abstract

The objectives of this research article were to study social memory and Creating a representative image of Pra - Vessantara and Chang PatjaiNaken in the Boon Phawet tradition of the people of the community at Wat Chang Phueak, Phan Prao Sub - district, Si Chiang Mai District, Nong Khai Province, Using the concept of social memory and the concept of representation in data analysis. The research results were presented in a descriptive and analysis form. The research findings are divided into 3 Issues: the first is the social memory from local history that has been passed on from the community and the social memory from the history book of Wat Chang Phueak. published by the Department of Religious Affairs Ministry of Culture. Issue 2: Social memory in the form of a monument is the White Elephant Pagoda. which King Chai Chetthathirat 1 has ordered to build a memorial to his majestic white elephant and is a landmark in the construction of country for the people of Si Chiang Mai District, Nong Khai Province. The third issue The people of Wat Chang Phueak community There is an image representing the sanctity through the Boon Phawet ritual. There is a process of creating for King ChaiChetthathirat 1 to be a sacred person. who is a representative image of Pra - Vessantara and in the ritual of worshiping the white elephant, showing the process of creating this white elephant into a sacred animal that represents an Chang PatjaiNaken. This study reveals a cultural phenomenon that combines local history with Boon Phawet, there are the Heat Kong in Lao Lan Xang culture. This creates a unique tradition that is reproduced every year to reinforce the social memory of the people of Wat Chang Phueak community.

Keywords: Social Memory, Representation of Holiness, Boon Phawet, Wat Chang Phueak

บทนำ

เรื่องราวทางประวัติศาสตร์นับเป็นความทรงจำที่เกิดขึ้นของกลุ่มชนทุกชาติทุกภาษา อาจเขียนบันทึกเรื่องราวด้วยลายลักษณ์อักษรหรือการบอกเล่าสืบต่อกันมา เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ยังมีความเชื่อมโยงถึงที่มาของกลุ่มคน วิธีคิดและวิถีวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ในชุมชน ดังเช่น ชุมชนวัดช้างเผือก ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย คือชุมชนโบราณที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ตามประวัติศาสตร์ระบุว่า กลุ่มคนในชุมชนนี้ได้อพยพมาจากเชียงใหม่ พร้อมกับพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 หรือเจ้าเสดตะวังโส เพื่อกลับมาครองอาณาจักรล้านช้าง หลังจากพระเจ้าโพธิสารราช พระราชบิดาเสด็จสวรรคต เมื่อเดินทางมาถึงบริเวณบ้านพานพร้าว ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับนครเวียงจันทน์ ช้างเผือกคู่พระบารมีของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 เกิดล้มตายลง พระองค์จึงสร้างเจดีย์ไว้เป็นอนุสรณ์ และเปลี่ยนชื่อเมืองจากเดิมชื่อเมืองพานพร้าวมาเป็น “เมืองศรีเชียงใหม่” เพื่อเป็นการระลึกถึงนครพิงค์เชียงใหม่ที่กลุ่มคนดังกล่าวได้อพยพพามาเพื่อตั้งรกรากในแผ่นดินใหม่ (กรมการศาสนา, 2545)

เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของชุมชนวัดช้างเผือก มีการบอกเล่าสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ชุดนี้ มีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือกลุ่มคนในชุมชนได้สร้างพื้นที่ความทรงจำขึ้นมาพื้นที่หนึ่ง หรือในทางสังคมศาสตร์เรียกว่า “ความทรงจำทางสังคม (Social Memory) แนวคิดนี้ถูกนำมาใช้ศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมและตัวบททางวัฒนธรรม ดังที่ อรรถจักร สัตยานุรักษ์ กล่าวว่า “ความทรงจำ” คือ ปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งบางคนอาจเรียกความทรงจำว่า “ประสบการณ์ชีวิต” แต่ประสบการณ์ของแต่ละคนมิใช่เป็นเพียงประสบการณ์ส่วนตัวเท่านั้น หากเป็นประสบการณ์ของชีวิตตนเองที่ผสมผสานเข้ากับชีวิตครอบครัว ที่สำคัญ ประสบการณ์ชีวิตยังประกอบด้วยพลังที่สำคัญของความเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยเฉพาะส่วนที่ตนเองสัมพันธ์อยู่ร่วม ซึ่งได้เชื่อมและกำหนดชีวิตส่วนตัวและชีวิตครอบครัวให้ มีความหมายรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งขึ้นมา ความทรงจำนี้จะบอกว่าเราเป็นใครมาจากไหน (อรรถจักร สัตยานุรักษ์, 2554)

นอกจากนี้ Halbwachs, M. ยังกล่าวถึงความทรงจำทางสังคมว่า เกิดจากประสบการณ์ของบุคคลทั้งกรณีความสัมพันธ์กับคนในสังคม การทำกิจกรรมใด ๆ หรืออยู่ในเหตุการณ์ร่วมกันจนเกิดเป็น ความทรงจำร่วมของคนในสังคม การจดจำจะเกี่ยวข้องกับการหลอมรวมภาพลักษณ์และอุดมคติจนเกิด เป็นความสัมพันธ์ทางสังคม “พื้นที่ความทรงจำ” (Sites of Memory) จึงมาจากบุคคลกับกลุ่มสังคม ความทรงจำร่วมของคนในสังคมก่อให้เกิดเอกภาพในสังคม ทำให้สังคม “มีเรื่องเล่า” ซึ่งหล่อหลอมให้เกิด อัตลักษณ์ทางสังคมขึ้น และอัตลักษณ์เหล่านี้ก็จะถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความเป็นชุมชน อันมีพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน (Halbwachs, M., 1992)

กิจกรรมของบางอย่างที่เกิดขึ้นในชุมชนแห่งนี้ ยังถือเป็นการสร้างพื้นที่ความทรงจำร่วม ดังเช่น ประเพณีบุญผะเหวด หรือบุญมหาชาติของชุมชนวัดช้างเผือก กิจกรรมงานบุญดังกล่าว

นี้ทำให้เห็นการสร้างพื้นที่ความทรงจำร่วมและการนำเชื่อมโยงกับการสร้างภาพตัวแทนผ่านพิธีกรรมและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ดังเช่น เมื่อกล่าวถึงงานบุญผะเหวด คนส่วนใหญ่ในวัฒนธรรมลาวล้านช้าง มักให้ความสำคัญกับเรื่องราวของพระเวสสันดร ซึ่งมาจากเรื่องเวสสันดรชาดก แต่ชุมชนวัดช้างเผือกกลับให้ความสำคัญกับ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 ประเด็นดังกล่าวนี้ ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาความทรงจำทางสังคมที่ก่อให้เกิดภาพตัวแทนความศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรมบุญผะเหวดดังกล่าวนี้ ซึ่งภาพตัวแทนนั้นเป็นแนวคิดทาง วัฒนธรรมศาสตร์ ดังที่ Hall, S. ได้ให้ความหมายว่า ภาพตัวแทน คือ การผลิตสร้างความหมายผ่านภาษา การใช้ภาษาเพื่ออธิบายถึงบางสิ่งที่สื่อความหมายยังคนอื่นได้ การทำงานของภาพตัวแทนนั้นมีความสลับซับซ้อนอย่างยิ่ง เพราะภาพตัวแทนเป็นกระบวนการทำงานที่เชื่อมโยงกับเรื่องของภาษา (Language) ความหมาย (Meaning) ระบบคิด (Concept) และอำนาจ (Power) ภาพตัวแทนจึงเป็นผลผลิตของความหมายผ่านการสื่อสาร โดยเป็นการเชื่อมโยงความคิดเข้ากับโลกแห่งความเป็นจริงหรือโลกแห่งจินตนาการ ภาพตัวแทนมีอิทธิพลมากแต่มีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ปรับไปตามสภาพสังคมและยังมี ผลต่อการเคลื่อนไหวของสังคมในเวลานั้น ๆ (Hall, S., 1997)

ความทรงจำทางสังคมที่ถูกนำเสนอผ่านบุญผะเหวดในงานบุญผะเหวดของชาวชุมชนวัดช้างเผือกมีกระบวนการผลิตสร้างภาพแทนความศักดิ์สิทธิ์ผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ ในด้านพิธีกรรม ความทรงจำทางสังคมอาจเป็นอุดมคติที่กลุ่มคนบางกลุ่มอาจเลือกที่จะลืม แต่สำหรับชุมชนวัดช้างเผือกกลับเลือกที่จะนำมาผลิตซ้ำผ่านพิธีกรรม เพื่อทำแสดงให้เห็นถึงที่มาและตัวตนของกลุ่มชน จากความสำคัญที่ผู้วิจัยอธิบายมานี้ จึงเป็นเรื่องที่ต้องให้ความหมายและตีความเพื่อให้เห็นความกระจ่างและองค์ความรู้อันเกิดจากการศึกษา ดังที่ผู้วิจัยจะนำเสนอตามประเด็นต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความทรงจำทางสังคมกับการสร้างภาพตัวแทนภาพตัวแทนความศักดิ์สิทธิ์ในประเพณี บุญผะเหวดชาวชุมชนวัดช้างเผือก ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

ในบทความนี้ผู้วิจัยศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยตีความ จากเอกสารและข้อมูลภาคสนามที่ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจและเก็บข้อมูล โดยใช้แบบสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูล ที่กำเนิดในชุมชนวัดช้างเผือก ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย และมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จำนวนผู้ให้ข้อมูลแบ่งเป็นหญิง 10 คน ชาย 10 คน รวม 20 คน โดยมีวิธีการคัดเลือกผู้ให้สัมภาษณ์ แบบเจาะจง และผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และประเพณีบุญผะเหวด

ของชาวมุขชนวัดช้างเผือก ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย กลุ่มที่ 2 ตัวบททางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับเวสสันดรชาดก ได้แก่ ประเพณีพิธีกรรมบุญผะเหวด ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

1.1 รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชุมชนวัดช้างเผือกและประเพณีพิธีกรรมบุญผะเหวดของชุมชนวัดช้างเผือก อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย

1.2 รวบรวมแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความทรงจำทางสังคม แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภาพตัวแทน

1.3 ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามด้านประวัติศาสตร์และประเพณีพิธีกรรมของชุมชนวัดช้างเผือก ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย

1.4 มีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ประกอบด้วย ด้านข้อมูลจากการสัมภาษณ์และความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูล (Data Triangulation) ด้านการตรวจสอบผู้วิจัยที่มีการพูดคุยถึงการได้ข้อมูลที่ตรง เพื่อความถูกต้องในการวิเคราะห์ข้อมูล (Investigator Triangulation) และ ด้านการตรวจสอบทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย (Theory Triangulation) ด้วยการให้ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความถูกต้องในการใช้ทฤษฎีวิเคราะห์ข้อมูล

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการนำเข้าข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมเอกสารและข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์มาทำการวิเคราะห์ข้อมูล แบบสร้างข้อสรุป ได้แก่ 1) การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) 2) วิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดของข้อมูล (Typological Analysis) และใช้แนวคิดทฤษฎีตีความและให้ความหมายข้อมูล ดังนี้

2.1 วิเคราะห์ความทรงจำทางสังคมของชาวมุขชนวัดช้างเผือก ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ตามแนวคิดความทรงจำทางสังคมของฮอลบ์วัคส์ (Halbwachs, M., 1992)

2.2 วิเคราะห์บุญผะเหวด: ประเพณีประติษฐ์ที่เกิดจากการปะทะประสานระหว่างประวัติศาสตร์ในความทรงจำกับประเพณีของกลุ่มคนในวัฒนธรรมลาวล้านช้างตามแนวคิดความทรงจำทางสังคมของ ฮอลบ์วัคส์ (Halbwachs, M., 1992)

2.3 วิเคราะห์การสร้างภาพตัวแทนความศักดิ์สิทธิ์ในบุญผะเหวดของชาวมุขชนวัดช้างเผือก ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ตามแนวคิดของการสร้างภาพตัวแทนของฮอลล์ (Hall, S., 1997)

3. ชี้นำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยโดยเรียงเรียงผลการวิจัย สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ โดยนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

การศึกษาความทรงจำทางสังคมกับการสร้างภาพตัวแทนความศักดิ์สิทธิ์ในประเพณีบุญผะเหวดของชาวมุขชนวัดช้างเผือก ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยวิเคราะห์และตีความผ่านแนวคิดทฤษฎีและวิธีวิทยาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามที่ผู้วิจัยได้ลงภาคสนาม ทำให้เห็นผลการวิเคราะห์ที่น่าสนใจดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ความทรงจำทางสังคมของชาวมุขชนวัดช้างเผือก ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย

ความทรงจำของคนในชุมชนมักถูกเรียกว่า “ความทรงจำร่วม” หรือบางครั้งใช้คำว่า “สำนึกร่วม” มักเป็นความทรงจำที่เกิดขึ้นในเวลาและสถานที่เดียวกัน หมายถึง “พื้นที่ความทรงจำทางสังคม” ที่เป็นหลักฐานหรืออนุสรณ์เพื่อให้ระลึกถึงสำนึกร่วม ความทรงจำร่วมยังเป็นพื้นที่อันเป็นวิถีวัฒนธรรมชุมชน แสดงให้เห็นวิถีในการดำเนินชีวิตภายใต้วัฒนธรรมชุมชนที่แตกต่างกันตามพื้นที่ สิ่งที่น่าสนใจจากพื้นที่ความทรงจำของชุมชนมีประเด็นหลักอยู่ที่กิจกรรมการดำเนินชีวิตอันสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นเฉพาะที่ได้แก่ศิลปะ การละเล่น เศรษฐกิจ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการสร้างพื้นที่ประวัติศาสตร์จากพื้นที่ความทรงจำขึ้นมาเฉพาะแสดงให้เห็นถึงความเป็นท้องถิ่น ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบ วิถีชีวิตระหว่าง “อดีต” กับ “ปัจจุบัน”

ชุมชนวัดช้างเผือก ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มี การสร้างพื้นที่ความทรงจำร่วมผ่านเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ รัชทางวัฒนธรรม และสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในสถาปัตยกรรม และประเพณีพิธีกรรมของชุมชนล้วนเป็นพื้นที่ความทรงจำทางสังคมที่ได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น มีการผลิตซ้ำเพื่อรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนไว้อย่างเหนียวแน่น การนำอดีตขึ้นมาไว้ ณ ปัจจุบันยังเป็นปฏิบัติที่ชาวมุขชนได้ร่วมมือกันเพื่อรักษาพื้นที่ความทรงจำ ซึ่งความทรงจำร่วมของชาวมุขชนวัดช้างเผือก มีดังนี้

1.1 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หมายถึง เรื่องราวของท้องถิ่นที่เกิดขึ้นในชุมชนและเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้คนเห็นรากเหง้าของตนเอง เกิดสำนึกการเห็นคุณค่า ความภูมิใจ และศักดิ์ศรีของสิ่งที่ตนเองมีอยู่ที่เป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษในท้องถิ่น ความภูมิใจทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นกระบวนการหนึ่งที่ ท้องถิ่นและ

ชุมชนต่าง ๆ นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสืบค้นประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นและชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งท้องถิ่นและชุมชนที่ปรากฏหลักฐานที่บ่งบอกเรื่องราวความเป็นมาอันยาวนานของพื้นที่และกิจกรรมที่บรรพบุรุษได้กระทำ เช่น การอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน การทำสงครามหรือการตั้งรกรากสร้างบ้านแปงเมือง ในส่วนชุมชนวัดช้างเผือกนั้น ผู้วิจัยพบว่า ความทรงจำทางสังคมที่เป็นจุดศูนย์กลางของคนในชุมชนนี้คือ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่มีการบอกเล่าสืบต่อกันมา และมีการสืบทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ชุดนี้ไว้จนถึงปัจจุบันจากการให้สัมภาษณ์นายสมโภชน์ กุประดิษฐ์ ได้ให้ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุดนี้ความว่า

“คนในชุมชนวัดช้างเผือกสืบเชื้อสายมาจากอาณาจักรล้านนาเชียงใหม่ ได้อพยพมาพร้อมกับ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 เพื่อกลับมาครองนครเวียงจันทน์ เสด็จไล่เลียบแม่น้ำโขงมาจนถึงบ้านพานพร้าว แล้วหยุดพักรอข้ามแม่น้ำโขงในบริเวณชุมชนแห่งนี้”
(สมโภชน์ กุประดิษฐ์, 2562)

นอกจากนี้หนังสือประวัติวัดช้างเผือก ที่จัดพิมพ์ขึ้นโดยกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมยังได้บันทึกความทรงจำของชาวชุมชนวัดช้างเผือกตั้งความว่า

“การเสด็จจากอาณาจักรล้านนาเชียงใหม่ กลับมาครองนครเวียงจันทน์ต่อจาก พระราชบิดาของ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 พระองค์ได้อัญเชิญพระแก้วมรกต พระแก้วจันทน์ พระเชียงแสน ช้างม้า ข้าราชการบริวารและกลุ่มชนล้านนากลับมานครเวียงจันทน์อีกด้วย กลุ่มชาวล้านนาดังกล่าวได้ตั้งรกรากในบริเวณบ้านพานพร้าว และมีการเปลี่ยนชื่อเมืองเป็น “ศรีเชียงใหม่” เพื่อเป็นอนุสรณ์ให้แผ่นดินเกิดและเป็น อำเภอสรีเชียงใหม่ในปัจจุบัน”

จากเนื้อหาของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และข้อมูลที่ได้จากหนังสือประวัติวัดช้างเผือกที่จัดพิมพ์โดยกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมแสดงให้เห็นว่า เนื้อหาของข้อมูลที่เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนวัดช้างเผือก มีความสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกัน ทั้งหลักฐานที่เป็นมุขปาฐะและข้อมูล ลายลักษณ์ ความสำคัญของข้อมูลทั้งสองชุดนี้เป็นเครื่องมือที่ทำให้เห็นพื้นที่ความทรงจำของคนในชุมชนแห่งนี้ และเห็นถึงความสำนึกทางชาติพันธุ์และแผ่นดินเกิดที่บรรพบุรุษได้จากรมา มีการสร้างเป็นอนุสรณ์ย้ำเตือนว่ากลุ่มตนสืบเชื้อสายมาจากแห่งใด ใครเป็นผู้พามาและพามาด้วยเหตุอันใด

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งที่ควรกล่าวถึงคือ เหตุผลที่พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 ได้ทรงนำกลุ่มคนล้านนามาด้วย ทั้งที่ไม่ใช่เชลยศึก แต่อยู่ในฐานะราษฎรเนื่องจากพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 ทรงปกครองอาณาจักรล้านนา ซึ่งการนำกลุ่มคนล้านนามาด้วยย่อมมีนัยยะสำคัญคือ กลุ่มคนล้านนาเหล่านี้ คือ “ข้าพระแก้ว” หมายถึง ผู้รับใช้และ

อุปฐากบำรุงพระแก้วมรกต นอกจากนี้กลุ่มคนล้านนาเหล่านั้นยังเป็นแรงงานสำคัญในการหุงหาอาหารและประกอบอาหาร การบำรุงกำลังพล และงานส่วนพระองค์ ตลอดจนเป็นกลุ่มคนล้านนาที่มีความใกล้ชิดทางฝ่ายพระมารดาของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 ที่มีความสามารถด้านศิลปกรรม จิตรกรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม เป็นต้น

ดังนั้น ความทรงจำของชาวชุมชนวัดช้างเผือก จึงเป็นความทรงจำร่วมในด้านบวก เนื่องจากบรรพบุรุษของชาวชุมชนวัดช้างเผือกไม่ได้เป็นเชลยที่ถูกกวาดต้อนหรือเทครัวมาจากเชียงใหม่ หากแต่เป็น กลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กับพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 ประเด็นในทางบวกนี้ได้สร้างพื้นที่ความทรงจำร่วมและทำให้คนรุ่นหลังในชุมชนภาคภูมิใจในบรรพบุรุษของเขา และมีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นราษฎรของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 กษัตริย์ผู้ปกครองทั้งอาณาจักรล้านช้างและล้านนา

1.2 เจดีย์ช้างเผือก

อนุสรณ์สถานที่เป็นพื้นที่ความทรงจำร่วมของคนในสังคม เรามักเห็นอนุสาวรีย์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในสถานที่สำคัญต่าง ๆ เช่น อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าตากสินมหาราช พระบรมราชานุสาวรีย์พระปิยมหาราช หรืออนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เป็นต้น อนุสาวรีย์เหล่านี้ล้วนเป็นการสร้างพื้นที่ความทรงจำร่วมให้คนระลึกถึง ในทางคติชนวิทยาถือว่าเป็นการนำเอาอนุภาคเหตุการณ์บางอย่างจากอดีตขึ้นมาไว้ในปัจจุบัน เหตุการณ์สำคัญในทางประวัติที่อยู่ในความทรงจำของคนในสังคม การที่คนในสังคมหนึ่ง ๆ มีจิตสำนึกหรือความทรงจำเกี่ยวกับอดีตร่วมกันนั้น เป็นผลที่เกิดจากความทรงจำทางเหตุการณ์สำคัญเข้ามาจัดระเบียบทางสังคมที่มีความทรงจำร่วมกัน การสร้างหรือการทำให้ความทรงจำหนึ่ง ๆ แข็งตัวหรือเป็นสิ่งที่ถาวรขึ้นมา ก็มักอยู่ถูกสร้างให้เป็นแบบเรียน และอนุสาวรีย์ เป็นต้น

ในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนวัดช้างเผือก ซึ่งเป็นพื้นที่ทางความทรงจำร่วมได้นำเสนอให้เห็นว่า นอกจากชุมชนวัดช้างเผือกจะมีเรื่องราวประวัติศาสตร์ความทรงจำเป็นของตนเองแล้ว หากยังมีประจักษ์พยานที่ถือว่าเป็นอนุสาวรีย์ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ล้านช้างและล้านนาด้วย อนุสาวรีย์ของชุมชนแห่งนี้คือเจดีย์ช้างเผือก ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นายสมพร พิมมาลา ชาวชุมชนวัดช้างเผือก ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเจดีย์ช้างเผือกว่า

“เมื่อพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 เสด็จจากนครเชียงใหม่กลับมายัง นครเวียงจันทน์ แห่งอาณาจักรล้านช้าง เพื่อขึ้นครองราชย์ปกครองอาณาจักร ล้านช้างต่อจากพระราชบิดาของพระองค์ การเดินทางในครั้งนั้นได้อัญเชิญพระแก้วมรกต พระแก้วมรกตและข้าราชการบริพาร และที่สำคัญคือช้างเผือกคู่บารมีของพระองค์ เมื่อมาถึงบริเวณบ้านพานพร้าว ช้างเผือกคู่บารมีได้ป่วยและล้มตายลง พระเจ้า ไชยเชษฐาธิราชที่ 1 ได้สั่งให้มีการสร้างเจดีย์ช้างเผือกไว้เป็นอนุสรณ์”

(สมพร พิมมาลา, 2562)

จากเนื้อหาของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นดังกล่าว ทำให้เห็นประจักษ์พยานคือที่มาของ เจดีย์ช้างเผือกและเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่มีความสอดคล้องกัน เจดีย์ช้างเผือกคือความทรงจำที่เป็นรูปธรรมที่น่าอดิเรกมาไว้ในปัจจุบัน เป็นอนุสาวรีย์แห่งคุณงามความดี ความผูกพันและความรักของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 ที่มีต่อช้างเผือกของพระองค์ นอกจากนี้เจดีย์ช้างเผือกยังถือเป็นสัญลักษณ์ในการตั้งรกรากและ การสร้างบ้านแปงเมืองของชุมชนวัดช้างเผือก และอำเภอศรีเชียงใหม่ ช้างเผือกดำรงฐานะเป็น “เจ้าปู่ช้างเผือก” เป็นเสมือนมเหศักดิ์หลักบ้านที่ทำหน้าที่ปกป้องรักษาชาวชุมชนวัดช้างเผือกให้อยู่เย็นเป็นสุข

2. บุญผะเหวด: ประเพณีประเพณีที่เกิดขึ้นจากการปะทะประสานระหว่างประวัติศาสตร์ในความทรงจำกับประเพณีของกลุ่มคนในวัฒนธรรมลาวล้านช้าง

บุญผะเหวด คือ ประเพณีและพิธีกรรมที่ถูกกระทำขึ้นในเดือนสี่ตามเดือนลาว บุญผะเหวด ถูกบรรจุไว้ในฮีตสิบสองในรัชสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช แห่งอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งเป็นยุคสมัยที่ พุทธศาสนาปักหลักอย่างมั่นคงแล้ว ส่วนที่มาจากบุญผะเหวดนั้น บุญผะเหวดหรือบุญพระเวสสันดรคือ บุญเทศน์มหาชาติ (ภาคกลาง) แต่ในภาคอีสานจะเทศน์กัณฑ์อื่น ๆ ประกอบด้วยคือ เทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสน เทศน์สังกาส และเทศน์พระเวสสันดรตามลำดับ โดยชาวบ้านเชื่อว่า ใครได้ฟังเทศน์ดังกล่าวจบในวันเดียวจะได้กุศลแรง และเชื่อว่าจะได้ไปเกิดในยุคพระศรีอาริย์เมตไตรยพุทธเจ้าในชาติหน้า

จุดมุ่งหมายของบุญผะเหวดคือการฟังเทศน์มหาชาติหรือเวสสันดรชาดก ให้ชาวพุทธรับรู้เรื่องราวของพระเวสสันดรและเห็นตัวอย่างการบำเพ็ญบารมีพร้อมทั้งคุณงามความดีของพระโพธิสัตว์ ปลุกฝังอุดมการณ์แห่งความเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ผู้อื่น สร้างกำลังใจในการปฏิบัติความดี พลังของบุญผะเหวดคืออุดมการณ์บุญนิยม ทำให้เกิดการบริจาคทำบุญ สละแรงงาน สละทรัพย์สิน สละเวลาเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันเป็นพลังความสามัคคีของคนในชุมชน

ส่วนในชุมชนวัดช้างเผือก ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคายนั้น ได้มีการ จัดงานบุญผะเหวดตามฮีตคองของชาวอีสานขึ้นทุกปี ขั้นตอนการจัดงานบุญผะเหวดนั้น นางคำมี ศรีสวัสดิ์ ให้ข้อมูลว่า

“ชาวชุมชนวัดช้างเผือกจะมีการเตรียมงาน มีการจัดสถานที่ ทำความสะอาดศาลาโรงธรรม บริเวณวัด มีการเตรียมอุปกรณ์เครื่องใช้ในพิธี เช่น เครื่องบวงสรวงพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชและเจ้าปู่ช้างเผือก มีการประดับตกแต่งบริเวณพิธีให้สวยงาม ส่วนกำหนดการของงานบุญผะเหวดจะกระทำใน 2 วัน วันแรก คือวันแห่ผะเหวด ชาวบ้านจะแต่งกายด้วยชุดพื้นเมือง มีการให้คนในหมู่บ้านแต่งจำลองเป็นพระเจ้า ไชยเชษฐาธิราชที่ 1 แต่งเครื่องทรงอย่างกษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านช้าง มีพระมเหสีและข้าราชการติดตามเป็นจำนวนมาก การแห่ผะเหวดจะเริ่มแห่มาจากปากทางเข้าชุมชน พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 (จำลอง)

เดินนำหน้าขบวน ส่วนข้าราชการและชาวบ้านถือขันหมากเบ็งเดินตามขบวน มีการบรรเลงดนตรีเพื่อให้ชาวบ้านสนุกสนานเพลิดเพลินตลอดขบวน เมื่อมาถึงวัดข้างเผือก พระภิกษุจะทำการบวชศีลให้ชาวบ้าน พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 และพระมเหสี นางเทียมจะทำการวางเครื่องสักการะและเครื่องบวงสรวงถวาย เจ้าปู่ข้างเผือก เมื่อบวงสรวงเจ้าปู่ข้างเผือกเสร็จสิ้นแล้ว จะมีการรำฟ้อนถวายพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 และเจ้าปู่ข้างเผือกเพื่อเป็นสิริมงคล ส่วนในวันที่ 2 ชาวบ้านจะมารวมกันที่ศาลาโรงธรรม มีการแห่ข้าวพันก้อน เทคนั้สลังกาและเทคนั้มหาชาติตลอดวัน เมื่อเทคนั้มหาชาติจบ 13 กัณฑ์เสร็จสิ้นแล้วมีการถวายกัณฑ์เทคนั้จากผู้มีจิตศรัทธา เป็นอันเสร็จสิ้นบุญพะหวัดของชาวชุมชนวัดข้างเผือก”

(คำมี ศรีสวัสดิ์, 2562)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ชาวชุมชนวัดข้างเผือก เมื่อพิจารณาขั้นตอนพิธีกรรมในวันแรกของการจัดงานบุญพะหวัดจะพบว่า ชาวชุมชนวัดข้างเผือกเลือกที่จะนำประวัติศาสตร์ในความทรงจำของชุมชนมานำเสนอ เป็นการผลิตซ้ำความทรงจำที่มีให้ปรากฏขึ้นมาอีกครั้ง เพื่อให้คนที่เกิดขึ้นในชุมชนในยุคหลังเกิดความสำนึกในอดีตและที่มาของตน การแห่พะหวัดของชาวชุมชนถูกดัดแปลงและ สร้างความหมายขึ้นมาใหม่จากการให้ความสำคัญกับพระเวสสันดรหันมาให้ความสำคัญกับพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 และเจ้าปู่ข้างเผือกแทน ประเด็นนี้จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจ เพราะถือว่าการนำเอาประวัติศาสตร์ในความทรงจำมาสร้างเป็น “ประเพณีประติษฐ์” ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชุมชน

ในด้านคำว่า ประเพณีประติษฐ์ ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า “The invention of tradition” เป็นแนวคิดทางด้านสังคมศาสตร์ที่ใช้ศึกษาข้อมูลทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยสาระ ของแนวคิดนี้คือการนำเอาเรื่องราวในอดีต ซึ่งหมายถึงข้อมูลประเพณีมาใช้ในบริบทสังคมปัจจุบันอันถือเป็นปฏิบัติการทางสังคมที่มีการหยิบยืมเอาประเพณีหรือวัฒนธรรมในอดีตมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความหมายใหม่ภายใต้เงื่อนไขของบริบทและสถานการณ์ปัจจุบัน การสร้างประเพณีที่เรียกว่า “ประเพณีประติษฐ์” จึงไม่ใช่ประเพณีที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่เมื่อไม่นานมานี้เอง หรืออาจจะมีการประยุกต์ดัดแปลงนำเอาเรื่องราวเก่าแก่โบราณทางวัฒนธรรมมาสร้างขึ้นใหม่ จนทำให้ผู้คนมองเห็นและเชื่อว่าเป็นประเพณีที่มีมาแต่โบราณ หรือมีการสืบทอดมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษก็ได้

จากใจความสำคัญของแนวคิดของประเพณีประติษฐ์ เมื่อนำมาพิจารณางานบุญพะหวัดของ ชาวชุมชนวัดข้างเผือก จะเห็นได้ว่า ความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์ของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อจิตใจและความสามัคคีของชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่นำมาผสมผสานประเพณีตาม ฮีตคองในวัฒนธรรมลาวล้านช้าง ทำให้

เกิดประเพณีพิธีกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน ควรค่าแก่การอนุรักษ์และการสืบทอดต่อไปให้กับชุมชนวัดช้างเผือกต่อไป

3. การสร้างภาพตัวแทนความศักดิ์สิทธิ์ในบุญผะเหวดของชาวชุมชนวัดช้างเผือก ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย

จากที่ผู้วิจัยได้ระบุในจุดมุ่งหมายของการวิจัยในครั้งนี้ว่า ผู้วิจัยต้องการศึกษาการสร้างภาพตัวแทนในบุญผะเหวดของชาวชุมชนวัดช้างเผือก ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยต้องการชี้ให้เห็นว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมิใช่เป็นเพียงความทรงจำร่วมที่มีผลให้เกิดประเพณีประดิษฐ์ขึ้นมาในชุมชนวัดช้างเผือกเท่านั้น หากแต่ในงานบุญผะเหวดยังมีปรากฏการณ์ทางสังคมที่เรียกว่า “การสร้างภาพตัวแทน” ขึ้นมาอีกด้วย ซึ่งแนวคิดภาพตัวแทนนั้น มีสาระสำคัญว่า ความจริงไม่ได้ดำรงอยู่อย่างไม่มีตำแหน่งแห่งที่ แต่ขึ้นอยู่กับกรอบการประกอบสร้างขึ้นโดยคนและสังคม โดยภาพแทนมักมีการคัดเลือก ประดับแต่ง ขั้บเน้นคุณสมบัติบางประการของสิ่งต่าง ๆ ให้สื่อความหมายและคุณค่าไปในทางใดทางหนึ่งเสมอ ประหนึ่งว่าเป็นของตัวแทนของสิ่งนั้น ๆ ทั้งหมด

ในบุญผะเหวดของชาวชุมชนวัดช้างเผือก ได้มีการสร้างภาพตัวแทนความศักดิ์สิทธิ์ผ่านพิธีกรรม ดังจะเห็นได้ว่า ในวันแรกของบุญผะเหวด ชาวชุมชนวัดช้างเผือกจะมาร่วมกันแห่ผะเหวดหรือแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง ซึ่งการแห่ผะเหวดนี้ตามยึดครองของชาวอีสานหรือลาว จะให้ความสำคัญกับพระเวสสันดร ตามเนื้อเรื่องเวสสันดรชาดก ที่พระเวสสันดรซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่อง ถูกพระเจ้าสุทนต์ พระราชาบิดาเนรเทศออกจากเมือง เหตุเพราะราษฎรมาร้องเรียนพระเจ้าสุทนต์ จากการที่พระเวสสันดรให้ทาน ช้างปัจจัยนาเคนทร์แก่พราหมณ์แห่งเมืองกลิงคราช แต่ในบุญผะเหวดของชาวชุมชนวัดช้างเผือก กลับเลือกที่จะให้ความสำคัญกับพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 การให้ความสำคัญดังกล่าวนำมาซึ่งการสร้างภาพตัวแทนความศักดิ์สิทธิ์ตามประเด็นดังนี้

3.1 พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1

ในพิธีกรรมแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง ของชาวชุมชนวัดช้างเผือก ได้มีการจัดขบวนโดยให้ตัวแทนชาวบ้านจำลองเป็นพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 แต่งเครื่องทรงอย่างกษัตริย์ล้านช้างโบราณ มีหน้าที่เดินนำขบวน ในลักษณะเช่นนี้พิธีกรรมแห่พระเวสสันดรของชาวชุมชนวัดช้างเผือก ได้มีการสร้างความหมายให้พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 เป็นภาพตัวแทนของบุคคลศักดิ์สิทธิ์ ที่สร้างคุณูปการให้กับชุมชน ทุกคนในชุมชนวัดช้างเผือกมักขนานพระนามของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 ว่า “เจ้าพ่อไชยเสดถา” มีหน้าที่ปกปักรักษาให้คนในชุมชนที่เปรียบเสมือนลูกมีความปลอดภัยและอยู่ร่มเย็นเป็นสุข นอกจากนี้พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 ยังถือเป็นวีรบุรุษทางวัฒนธรรมของแผ่นดินสองฝั่งแม่น้ำโขง เป็นผู้ปฏิวัติวัฒนธรรมและ ย้ายราชธานีจากนครเชียงใหม่มาตั้งราชธานีใหม่ที่นครเวียงจันทน์

ประเด็นที่น่าสังเกตอีกประเด็นหนึ่งคือ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 พิธีกรรมแห่พระเวสสันดรเข้าเมืองนั้น พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 จะเป็นศูนย์กลางของพิธีกรรมมากกว่าพระเวสสันดร กระบวนการ เชิงพฤติกรรมในพิธีกรรมเน้นไปในทางยกย่องเกียรติพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 การรำลึกถึงคุณงามความดีของพระองค์เสมือนกับเป็นภาพของพระเวสสันดรที่ทรงเอาใจใส่ทุกข์สุขของราษฎร พฤติกรรมที่พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 เดินนำหน้าขบวนในพิธีกรรมแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง เป็นการตอกย้ำว่าพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 ก็คือพระเวสสันดร อยู่ในฐานะพระโพธิสัตว์ที่อุปถัมภ์ค้ำชูพระพุทธศาสนาและประชาชนให้อยู่เย็นเป็นสุข ความคล้ายคลึงกันของพระเวสสันดรกับพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 ก็คือการเป็นชนชั้นกษัตริย์ และที่สำคัญก็คือ การมีช้างเผือกประดับบารมีเหมือนกัน ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่า พิธีกรรมแห่พระเวสสันดรเข้าเมืองเป็นกระบวนการสร้างภาพตัวแทนบุคคลศักดิ์สิทธิ์ให้กับพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 ให้มีฐานะเสมอเหมือนพระเวสสันดรในเวสสันดรชาดก

ภาพที่ 1 แสดงพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1

ภาพที่ 2 แสดงการแห่พระเวสสันดร
ของชาวมุขมณวัดช้างเผือก

3.2 ช้างเผือก (เจ้าปู่ช้างเผือก)

นอกเหนือจากพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 ที่ถูกสร้างให้เป็นภาพตัวแทนบุคคลศักดิ์สิทธิ์แล้ว ช้างเผือกประดับบารมีของพระองค์ ยังถูกสร้างให้เป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์เสมอเหมือนช้างปัจจัยนาเคนทร์ ช้างเผือกอันเป็นที่มาของชื่อวัด ได้ทำให้คนในชุมชนมีความทรงจำเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของตนเอง ในพิธีกรรม การแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง ของชาวมุขมณวัดช้างเผือกนั้น นอกจากจะมีการถวายเครื่องสักการะแก่ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 แล้ว ยังมีการบวงสรวงและรำฟ้อนถวายเจ้าปู่ช้างเผือก ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า การที่ชาวมุขมณเรียกขานนามช้างเผือกของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 ว่า “เจ้าปู่ช้างเผือก” นั้น แสดงให้เห็นถึงสถานะอันสูงส่งของช้างเผือกเชือกนี้

กระบวนการเชิงพฤติกรรมในพิธีกรรมการบวงสรวงยังเป็นการสร้างภาพตัวแทนของ สัตว์ศักดิ์สิทธิ์ให้ช้างเผือกเชือกที่ล้มตายลงนี้มีฐานะเทียบเท่ากับช้างปัจจัยนาเคนทร์ของพระเวสสันดร และในขณะเดียวกันพื้นที่บริเวณที่ช้างเผือกเชือกนี้ได้ล้มตายลง

พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 ได้สั่งให้ก่อสร้างเจดีย์ขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ ในลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็น การสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ให้กับชุมชน ช้างเผือกที่ล้มตายลงไม่ใช่ช้างธรรมดาหากแต่เป็นช้างเผือก คู่บารมีของกษัตริย์ ดังนั้นการสร้างเจดีย์ไว้เป็นอนุสรณ์มิใช่เป็นเพียงแค่ว่าเพื่อเป็นอนุสรณ์ หากยังหมายรวมถึงจุดหมายของการตั้งรกรากสร้างบ้านแปงเมือง จากเจดีย์ที่สร้างไว้เป็น อนุสรณ์กลับกลายมาเป็นมเหศักดิ์หลักบ้าน เป็นเจ้าปู่ช้างเผือกที่เป็นสิ่งสักการะและเป็น ศูนย์รวมจิตใจของชาวชุมชนวัดช้างเผือก ดังนั้นพิธีกรรมบุญผะเหวดนอกจากนั้นจะเป็นการผลิตซ้ำ ความทรงจำร่วมแล้ว ยังเป็นกระบวนการในการสร้างภาพตัวแทนความศักดิ์สิทธิ์ที่ผ่านระบบคิด ความเชื่อของชาวชุมชนวัดช้างเผือก อีกด้วย

ภาพที่ 3 แสดงเจดีย์ช้างเผือก
(เจ้าปู่ช้างเผือก)

ภาพที่ 4 แสดงพิธีการรำบวงสรวง
เจ้าปู่ช้างเผือก

จากแผนภาพข้างต้นนี้ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำทางสังคม ซึ่งเป็นได้เป็น 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นแรก ความทรงจำทางสังคมที่อยู่ในรูปแบบประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นข้อมูลด้านวรรณกรรมทั้งที่เป็นมุขปาฐะและข้อมูลลายลักษณ์ ประเด็นที่สองคือ ความทรงจำที่อยู่ในรูปแบบอนุสรณ์สถาน ซึ่งเป็น การสร้างพื้นที่ความทรงจำทางสังคมที่ปรากฏในชุมชนวัดช้างเผือก เมื่อมีการสร้างพื้นที่ความทรงจำทางสังคมแล้ว กระบวนการต่อมาคือชาวชุมชนวัดช้างเผือกได้นำเอาความทรงจำทางสังคมที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้ว มาสร้างประเพณีประดิษฐ์ โดยนำเอาบุญผะเหวดที่เป็นบุญสำคัญในฮีตคองวัฒนธรรมล้านช้าง มาประดิษฐ์บุญผะเหวดในรูปแบบของชุมชน โดยมีการแห่พระเวสสันดรเข้าเมืองและมีพิธีกรรม รำบวงสรวงเจ้าพ่อช้างเผือก ซึ่งพิธีกรรมในประเพณีบุญผะเหวดนี้ ได้มีการสร้างภาพตัวแทนให้ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 เป็นภาพแทนบุคคลศักดิ์สิทธิ์ เสมอเหมือนพระเวสสันดร และมีการสร้างภาพตัวแทนเจ้าปู่ช้างเผือก เป็นภาพแทนของสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ เสมอเหมือน ช้างปัจจัยนาเคนทร์ ที่เป็นช้างคู่บารมีของพระเวสสันดร

อภิปรายผล

ความทรงจำทางสังคมคือพื้นที่ความทรงจำร่วมที่ถูกสร้างขึ้นมาจากคนในสังคม ความทรงจำทางสังคมมักปรากฏอยู่ในรูปแบบประวัติศาสตร์ทั้งที่เป็นประวัติศาสตร์ในชนบและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จากการบอกเล่าสืบต่อกันมา ดังเช่นความทรงจำทางสังคมของชาวชุมชนวัดช้างเผือก ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย คนในชุมชนล้วนมีการสืบทอดความทรงจำผ่านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อดำรงเรื่องราว ความเป็นมาของตน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความทรงจำทางสังคมที่เห็นว่า ก่อนที่สังคมมนุษย์จะจัดตั้งด้วยลายลักษณ์อักษร มนุษย์ได้สร้าง “อดีต” ของตนเองผ่านความทรงจำกลุ่มทางสังคมได้พยายามสร้างและสถาปนาความทรงจำร่วม (Collective Memory) ขึ้นมาในสังคม โดยการบอกเล่า เป็นมุขปาฐะ การบอกเล่าสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นของคนในชุมชน เป็นการสร้างพื้นที่ความทรงจำชุดหนึ่งขึ้นมา เพื่อเป็นพื้นที่ในการแสดงตัวตนว่าฉันคือใคร (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2554)

ในขณะที่เรื่องเล่า และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ ได้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการสร้างพื้นที่ความทรงจำทางสังคมให้กับกลุ่มชน การบอกเล่าเรื่องราวชุมชน สืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น จึงเป็นวิธีการอนุรักษ์และสืบทอดความทรงจำทางสังคมให้คงอยู่คู่กับชุมชน การอธิบายที่มาของกลุ่มตนเอง การบอกเล่าถึงสถานที่ ผู้คน เหตุการณ์สำคัญ แสดงให้เห็นร่องรอยความคิด ค่านิยม ประเพณี พิธีกรรม เอกลักษณ์ของกลุ่มชน ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญในกระบวนการสร้างพื้นที่ความทรงจำทางสังคม ที่ทำให้เกิดสำนึกร่วม นำไปสู่การสร้างพลังชุมชนที่เข้มแข็ง (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551)

นอกจากนี้ยังมีการบันทึกความทรงจำไว้ในหนังสือประวัติของวัดช้างเผือก โดยกรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรมจัดพิมพ์ขึ้น ฉะนั้นความทรงจำที่อยู่ในรูปแบบประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและประวัติศาสตร์ที่เรียบเรียงขึ้นเป็นเอกสารก็คือส่วนหนึ่งในการต่อยอดความทรงจำทางสังคมไม่ให้เลือนหายไปจากสังคมนั้น พร้อมกันนี้ความทรงจำทางสังคมที่เป็นรูปธรรมของชุมชน คือการสร้างเจดีย์ช้างเผือก ซึ่งเป็นอนุสรณ์สถานในการรำลึกถึงช้างเผือกคู่บารมีของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 เจดีย์ช้างเผือกคือความทรงจำทางสังคมที่ ทำหน้าที่เตือนความทรงจำ พร้อมกันนี้ยังเปลี่ยนบทบาทมาเป็นมเหศักดิ์หลักบ้าน ซึ่งเป็นหมุดหมายในการตั้งรกรากและการสร้างบ้านแปงเมือง ฉะนั้นความทรงจำทางสังคมที่อยู่ในรูปแบบอนุสรณ์สถานจึงสอดคล้องกับ นิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวไว้ใน “ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียนและอนุสาวรีย์: ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐและรูปการจิตสำนึก” ว่า รัฐไทยใช้แบบเรียนประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่แนวคิดว่าด้วยความรักชาติ การสร้างชาติไทย ความเป็นไทย ความเป็นชาตินิยม โดยสร้างพื้นที่ทางสังคมและการปลูกฝังจิตสำนึกร่วมกัน โดยใช้แบบเรียนเรื่องสงครามและการสร้างอนุสาวรีย์ ซึ่งเป็นอนุสรณ์สถานในความทรงจำเป็นเครื่องมือในการกล่อมเกล่า และมีจุดเริ่มต้นจากหมู่บ้านและครอบครัว จนกระทั่งสู่ระดับมหาคออย่างกระบวนการศึกษาของรัฐ เห็นได้ว่า แบบเรียนและอนุสาวรีย์ คือความทรงจำหนึ่ง ๆ ที่แข็งตัว

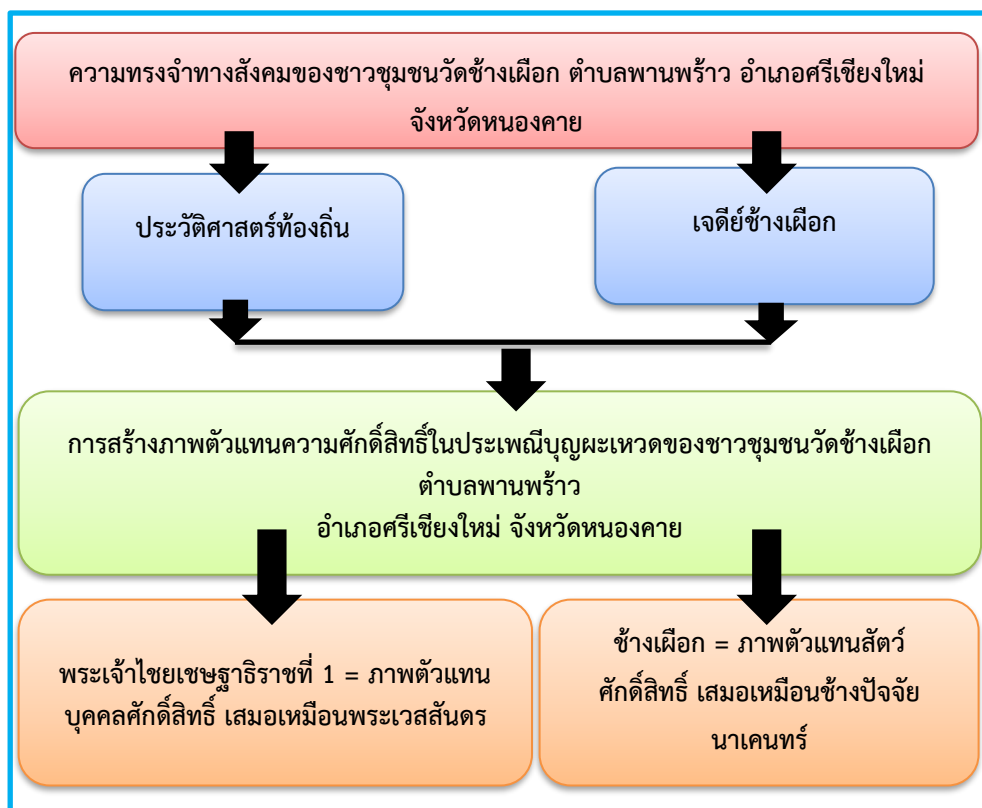

เป็นสิ่งถาวร และเป็นจิตนาการจากอดีต ที่ถูกนำมาไว้ในโลกยุคปัจจุบัน ภายใต้การให้ความหมายร่วมของคนในสังคมที่เกี่ยวข้องไปถึงความเป็นชาติและอุดมการณ์ของคนในสังคมและประเทศชาติ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2538)

ประเด็นการสร้างภาพตัวแทนนั้น ชาวชุมชนวัดช้างเผือกได้จัดงานบุญผะเหวดโดยพิธีกรรมแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง ได้มีการให้ชาวบ้านแสดงเป็นพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 แต่งตัวทรงเครื่องอย่างกษัตริย์ล้านช้าง เดินนำหน้าขบวน การแห่พระเวสสันดรเข้าเมืองของชุมชนวัดช้างเผือกให้ความสำคัญ กับความทรงจำทางประวัติศาสตร์มากกว่าพระเวสสันดรที่เป็นชาตก การแห่พระเวสสันดรเข้าเมืองเป็น การผลิตซ้ำความทรงจำการอพยพจากนครเชียงใหม่มาสู่แผ่นดินล้านช้าง ฉะนั้นพิธีกรรมของการแห่ พระเวสสันดรเข้าเมืองที่ให้ความหมายกับพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 จึงเป็นกระบวนการสร้างภาพตัวแทนบุคคลศักดิ์สิทธิ์ผ่านพิธีกรรม เสมอเหมือนพระเวสสันดรเดินทางกลับมาสู่บ้านเมือง นอกจากนี้พิธีกรรมยังให้ความสำคัญกับช้างเผือกคู่บารมีของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 ที่ได้ล้มตายลง มีการบวงสรวงและ มีการรำฟ้อนถวาย ในลักษณะเช่นนี้ เห็นได้ว่า พิธีกรรมนั้นได้มีส่วนในการสร้างภาพแทนสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ ดังจะเห็นได้ว่า ชาวชุมชนจะเรียกเจดีย์ช้างเผือกว่า “เจดีย์เจ้าปู่ช้างเผือก” ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วว่า เป็นการเลื่อนฐานะของเจดีย์ธรรมดามาเป็นมเหศักดิ์หลักบ้านที่คอยคุ้มครองชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข พฤติกรรมต่าง ๆ ในพิธีกรรมเช่น ให้พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 แต่งองค์ทรงเครื่องเดินนำหน้าขบวน และการถวายเครื่องสักการบูชา หรือการบวงสรวงเช่นไหว้และรำฟ้อนบวงสรวงเจ้าปู่ช้างเผือก ล้วนเป็นพฤติกรรมที่มีส่วนในการสร้างภาพตัวแทนบุคคลศักดิ์สิทธิ์และสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้น การสร้างภาพตัวแทนความศักดิ์สิทธิ์จึงต้องอาศัยพิธีกรรมเป็นเครื่องมือ สอดคล้องกับ ปฐม หงษ์สุวรรณ กล่าวไว้ใน “ประเพณีประดิษฐ์ในชุมชนอีสาน ลุ่มน้ำโขง” ว่า ในพิธีกรรมบุญหลวงของชาวอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีการประกอบสร้างบุคคลศักดิ์สิทธิ์ผ่านพฤติกรรมและการกระทำในเชิงพิธีกรรมที่สื่อให้เห็นภาพพระโพธิสัตว์แบบชาวบ้านที่อยู่นอกกรอบจารีตนิยม แต่อยู่ในกรอบท้องถิ่นนิยมมากกว่า ดังเช่น เจ้าพ่อกวนที่มีบทบาทเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของการนับถือพุทธศาสนาผ่านการรับบทเป็นตัวแทนของพระเวสสันดรและพญาคันคากโพธิสัตว์ ดังนั้น พฤติกรรมในพิธีกรรมจึงเป็นสัญญาณในการสร้างภาพตัวแทนในการแห่พระเวสสันดรเข้าเมืองของชาวชุมชนวัดช้างเผือกอีกด้วย (ปฐม หงษ์สุวรรณ, 2560)

ทั้งนี้ หากมองพิธีกรรมการแห่พระเวสสันดรเข้าเมืองและการบวงสรวงเจ้าปู่ช้างเผือกในแง่ของปฏิบัติการทางสังคม (Social Practice) เห็นได้ว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้เข้ามาเกี่ยวข้องทำให้เกิด “ประเพณีประดิษฐ์” และในพิธีกรรมซึ่งเป็นขั้นตอนของประเพณีประดิษฐ์มีส่วนในการสร้างภาพตัวแทนของบุคคลศักดิ์สิทธิ์และสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ พร้อมกันนี้ยังหมายถึงการสร้างพื้นที่ความทรงจำที่ทับซ้อนด้วย พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่ทางจิตวิญญาณอีกชั้นหนึ่งด้วย

จากการศึกษาความทรงจำทางสังคมกับการสร้างภาพตัวแทนความศักดิ์สิทธิ์ใน
ประเพณีบุญผะเหวดของชาวมุสลิมชาวจังหวัดเชียงใหม่ ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัด
หนองคาย สามารถสังเคราะห์และนำเสนอได้ ดังแผนภาพดังนี้

ภาพที่ 5 แสดงมโนทัศน์ความทรงจำทางสังคมกับการสร้างภาพตัวแทนความศักดิ์สิทธิ์
ในประเพณีบุญผะเหวดของชาวมชนวัดช้างเผือก ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่

จากแผนภาพข้างต้นนี้ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำทางสังคม ซึ่งเป็นได้เป็น 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นแรก ความทรงจำทางสังคมที่อยู่ในรูปแบบประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นข้อมูลด้านวรรณกรรมทั้งที่เป็นมุขปาฐะและข้อมูลลายลักษณ์ ประเด็นที่สองคือความทรงจำที่อยู่ในรูปแบบอนุสรณ์สถาน ซึ่งเป็น การสร้างพื้นที่ความทรงจำทางสังคมที่ปรากฏในชุมชนวัดช้างเผือก เมื่อมีการสร้างพื้นที่ความทรงจำทางสังคมแล้ว กระบวนการต่อมาคือ ชาวชุมชนวัดช้างเผือกได้นำเอาความทรงจำทางสังคมที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้ว มาสร้างประเพณีประติษฐาน โดยนำเอาบุญผะเหวดที่เป็นบุญสำคัญในฮีตคองวัฒนธรรมล้านช้าง มาประติษฐานบุญผะเหวดในรูปแบบของชุมชน โดยมีการแห่พระเวสสันดรเข้าเมืองและมีพิธีกรรม

ร่ำบวงสรวงเจ้าพ่อช้างเผือก ซึ่งพิธีกรรมในประเพณีบุญผะเหวดนี้ ได้มีการสร้างภาพตัวแทนให้พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 เป็นภาพแทนบุคคลศักดิ์สิทธิ์ เสมอเหมือนพระเวสสันดร และมีการสร้างภาพตัวแทนเจ้าปู่ช้างเผือก เป็นภาพแทนของสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ เสมอเหมือนช้างปัจจัยนาเคนทร์ ที่เป็นช้างคู่บารมีของพระเวสสันดร

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาความทรงจำทางสังคมกับการสร้างภาพตัวแทนของพระเวสสันดรและช้างปัจจัยนาเคนทร์ในประเพณีบุญผะเหวดของชาวมุสลิมวัดช้างเผือก ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย เป็นการศึกษาที่แสดงให้เห็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมจากความทรงจำทางสังคม ที่คนในชุมชนได้นำมาสร้างประเพณีประติมากรรม ตัวบททางวัฒนธรรม เช่น เรื่องเล่าและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีความหมายต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน มุมมองด้านคติชนวิทยาและสังคมวิทยา จึงเป็นมุมมองที่เป็นประโยชน์สำหรับศึกษาทุนทางวัฒนธรรมดังกล่าว เพื่อให้เข้าใจในวิถีชีวิตของชาวมุสลิมวัดช้างเผือก ตลอดจนมีประโยชน์ด้านการสืบทอดและการอนุรักษ์ให้ความทรงจำทางสังคมอยู่คู่ชุมชนตลอดไป ในด้านข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาความทรงจำทางสังคมกับการสร้างภาพตัวแทนความศักดิ์สิทธิ์ในมิติอื่น ๆ ดังเช่น วรรณกรรมท้องถิ่น วรรณกรรมพุทธศาสนา วรรณกรรมร่วมสมัยรวมถึงตัวบททางวัฒนธรรมอื่น ๆ เพื่อให้เห็นมุมมองและองค์ความรู้ใหม่ ๆ

กิตติกรรมประกาศ

บทความเรื่องความทรงจำทางสังคมและการสร้างภาพตัวแทนความศักดิ์สิทธิ์ในประเพณีงานบุญผะเหวดของชาวมุสลิมวัดช้างเผือก ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย จากเนื้อหาที่นำเสนอในบทความฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่องเวสสันดรชาดกกับการประกอบสร้างทางวัฒนธรรมในชุมชนชายแดนไทย-ลาว หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. ปฐม หงษ์สุวรรณ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ให้ความรู้ในเรื่องแนวคิดและข้อเสนอแนะในการวิเคราะห์ด้วยดีเสมอมา และขอขอบคุณเพื่อนนิสิตระดับปริญญาเอก สาขาภาษาไทย ที่ให้กำลังใจด้วยดีเสมอมา

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2551). สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับการสื่อสารศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- การศาสนา, กรม. (2545). ประวัติวัดช้างเผือก อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.

- คำมี ศรีสวัสดิ์. (15 กรกฎาคม 2562). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของวัดช้างเผือก ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย. (กอบชัย รัฐอุบล, ผู้สัมภาษณ์)
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2538). ชชาติไทย เมืองไทย แบบเรียนและอนุสาวรีย์: ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐ และการจัดสำนึก. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2560). ประเพณีประเพณีในชุมชนอีสานลุ่มน้ำโขง. ขอนแก่น: คลังนาโนวิทยา.
- สมพร พิมมาลา. (16 กรกฎาคม 2562). ประวัติศาสตร์การสร้างเจดีย์ช้างเผือก วัดช้างเผือก ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย. (กอบชัย รัฐอุบล, ผู้สัมภาษณ์)
- สมโภชน์ กุประดิษฐ์. (15 กรกฎาคม 2562). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของวัดช้างเผือก ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย. (กอบชัย รัฐอุบล, ผู้สัมภาษณ์)
- อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2554). ประวัติศาสตร์เพื่อชุมชน ทิศทางใหม่ของการศึกษา ประวัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.).
- Halbwachs, M. (1992). On Collective Memory. Transl./ed. LA Coser. Chicago: University of Chicago Press.
- Hall, S. (1997). Representation Cultural Representations and Signifying Practices. London: Sage Publications.